

'Het merkwaardige van Steilshoop –een stadswijk tien kilometer ten noorden van de miljoenenstad Hamburg (1,7 miljoen inwoners)– is dat die woonwijk helemaal, maar dan ook helemaal niet functioneert'. Prof Jos Weber, architect en docent aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Hamburg, wijst naar een gesloten, als één blok hoog oprijzend complex van sociale woningbouw dat sinds 1961, als vrucht van een grote internationale prijsvraag, was ontstaan en dat het meest vooruitstrevende stedenbouwkundige project van Hamburg had moeten zijn.

'Méér dan twintigduizend mensen wonen hier nu in 'kazernes' die gezamenlijk éérentwintig kale binnenhoven omsluiten, op een stukje grond dat toen nog het laatste stukje onbebouwde grond was waarover de vrije stad Hamburg kon beschikken. Voor de Tweede Wereldoorlog was dit hele gebied één grote Schrebegartenkolonie –volkstuincomplex– die, als gevolg van de huiZENnood kort na de oorlog, op illegale wijze was uitgroeid tot één groot woonparadijs'.

Het begint te regenen; Steilshoop danst als een transparant silhouet over de voorruit van onze auto. Weber vervolgt: 'Aan die prijsvraag voor Steilshoop heeft ook een groep architecten van de CIAM-groep 'Team X' meegewerkt: Candillis, Woods en Josie –drie oud-medewerkers van Le Corbusier– uit Parijs; Alison en Peter Smithson, beiden uit Londen en Van den Broek en Bakema uit Rotterdam. Zelf ben ik niet alleen als architect ooit naaste medewerker van Bakema, maar bovendien ook zijn schoonzoon geweest. Je kunt dus wel zeggen dat ikzelf ook aan de wieg van Steilshoop heb gestaan en dat ik in ieder geval de sfeer heb mogen proeven die natuurlijk ook deze fijne groep van idealistische collega's eens moet hebben beziend. Want, verdomme Louis, ook zij hebben voor een betere samenleving geknokt hoor!'

We parkeren de auto in de buurt van het winkelcentrum van Steilshoop en verliezen ons tussen het winkelende volk. 'Het nieuwe van Steilshoop was dat men hier weer voor het eerst –na een lange periode te hebben gebouwd met behulp van 'vrij-in-de-ruimte' staande stedenbouwkundige conceptie– duidelijk vanuit een stedenbouwkundige structuur heeft gewerkt. Dat wil zeggen dat men hier dus gewoon straten tussen grote strakke woonblokken heeft laten ontstaan. Eigenlijk is het gedonder begonnen toen men het oorspronkelijke plan van Steilshoop –om niet hoger dan vier etages te bouwen– om financiële redenen niet kon realiseren en men doodleuk het besluit nam om, zonder de schaal van de binnenhoven gelijktijdig te veranderen, zelfs tot achthoog en hóger te gaan doorbouwen'.

Even werken we, staande aan een smoezelige

rond metalen tafel op één poot, een portie frites naar binnen. 'Géén Hamburger wil nu vrijwillig in dit getto wonen. Na tien jaar in gebruik te zijn is Steilshoop al verworpen tot een doorgangskamp waar mensen, in afwachting van wat beters, tijdelijk worden gehuisvest. Méér dan eenderde van die gelukzaligen keert jaarlijks deze sociale woonburcht voorgoed de rug toe! Als men de ondergrondse tot Steilshoop had doorgetrokken en hier een nieuw station had gebouwd, dan zou het totaal aantal 'vluchtelingen' per jaar misschien wat minder zijn'.

Buiten sijpelt een drenzerige regen nog steeds traag langs de grauwe hoge muren en leven, door het regenwater, de fletse en afgeleefde kleuren op van de infantiele muurschilderingen die de ingangsportalen van de flats moeten 'versieren'; heerst een sinistere sfeer onder een dicht laaghangend wolkendek. 'De mislukking van Steilshoop wordt nog bedenkelijker als je weet dat men, grenzend aan deze wijk, in het noorden een groot recreatiegebied heeft aangelegd; dat men bovendien in 1973 hier in Steilshoop het eerste en enige 'centraal-wonen'-project van de Duitse sociale woningbouw heeft gerealiseerd en dat men uitgerekend in dit getto de eerste Ge-

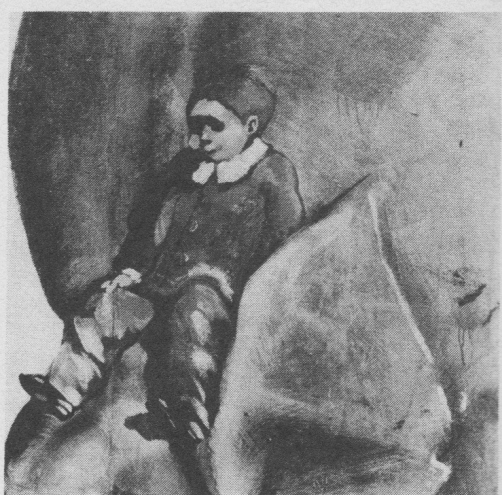
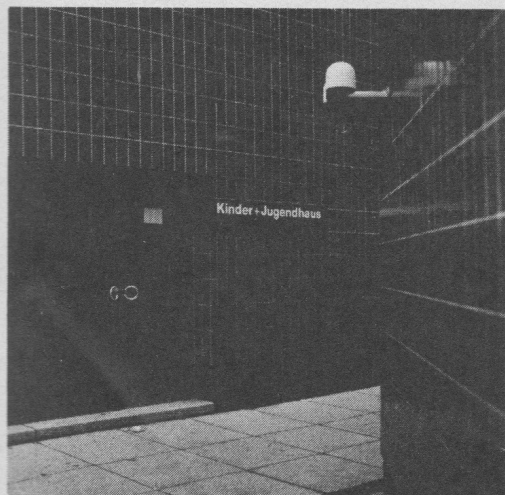
samtschule –middenschool– van Hamburg heeft ontwikkeld. Maar ondanks al deze inspanningen, die het stadsbestuur zich heeft getroost om van Steilshoop een leefbare wijk te maken, blijven de Hamburgers Steilshoop beschouwen als een schoolvoorbeeld van hoe een stad niet moet cq mag worden gebouwd'.

Anderhalf jaar later slenterde ik nog eens in mijn eentje door een zonovergoten Steilshoop. Omdat de senaat van Hamburg –in maart 1982– niet alleen het kloeke besluit had genomen, maar tevens ook diep in de beurs had getast om met 'das Konzept-Le Roy' in zee te gaan, waren Weber en ik op zoek gegaan naar terreinen waar volgens ons das Konzept het best kon worden gerealiseerd.

Dat de senaat dat besluit ooit heeft genomen was overigens het gevolg van het feit dat de onverzettelijke Jos Weber –sinds juli 1979– zich duidelijk had gemanifesteerd als een fantastisch voorstander en voorvechter van mijn ideeën. In de zomer van dat jaar had ik Weber voor de eerste keer op een congres –waar wij beiden een spreekbeurt moesten vervullen– in West-Berlijn ontmoet. Jos, die ook een aantal jaren op de TH in Delft heeft gedoceerd, liet in West-Berlijn zien

hoe men daar in Delft 'woonstraten' creëerde door vaak op originele wijze oplossingen te vinden voor verkeersproblemen die door al te opdringerige automobilisten in de dichtbebouwde woonwijken van deze overvolle beroemde Hollandse stad werden veroorzaakt.

Aangestoken door mijn meeslepde verhaal in West-Berlijn wilde Weber per se dat ik ook voor zijn studenten in Hamburg zou komen spreken, hetgeen al op 6 en 7 december van datzelfde jaar zou gebeuren. Sindsdien is Weber op alle fronten actief gebleven om, hoe dan ook, das Konzept-Le Roy in Hamburg met zijn studenten gestalte te geven. Hij organiseerde persconferenties op de Academie van Beeldende Kunsten; sleepte daár de verantwoordelijke politici naar toe; trommelde burgers bij elkaar, die bij die gelegenheden maar eens precies moesten zeggen wat ze allemaal op hun lever hadden; confronteerde zijn studenten met de problemen die allemaal bleken te ontstaan als er soms wat al te enthousiast over das Konzept werd gesproken en produceerde tenslotte een geweldige stroom van brieven die in Duitsland –meer dan in ons eigen kleine landje– blijkbaar noodzakelijk zijn om überhaupt iets van de grond te krijgen.

Weber was ook de man die, samen met de SAGA (Gemeinnützige Siedlungs-Aktiengesellschaft Hamburg), een contract moest formuleren voor een tienjarige samenwerking tussen 'der Wilde Gärtner' aan de ene kant en de SAGA, Weber, studenten en belangstellende inwoners van Hamburg aan de andere kant. Van die samenwerking met de SAGA stelde ik mij voorzichtigheidshalve maar niet al te veel voor. Toen ik na enkele maanden loven en bieden van Weber onverwachts een brief kreeg, waarin hij schreef dat we in Hamburg waarschijnlijk nergens anders aan de slag konden gaan dan in het uiterst zuidelijk gelegen stadsdeel Veddel, bleek mijn argwaan jegens de SAGA niet ongegrond te zijn.

Temeer omdat Weber tenslotte in een brief waar schuwde dat wanneer wij dit door de SAGA toegewezen terreintje niet zouden accepteren wij waarschijnlijk elders in Hamburg ook niet zouden slagen! Zelfs Steilshoop –het mislukte, verprutste werkstuk van een handjevol CIAM-idealisten– kwam 'nicht mehr im Frage'.

Het gezicht van Steilshoop is –godzijdank– gered. Weer of geen weer, duizenden metterwoon gevestigde, migrerende of toevallig passerende Hamburgers zullen, hopelijk tot in lengte van jaren, kunnen genieten van goede specimina op het gebied van hedendaagse geïntroverteerde architectuur –das Kinder- & Jugendhaus– of op het gebied van modernistische geëxtraverteerde omgevingskunst – 'King-Kong'.

De problemen waar de 'groep-Weber' in Veddel –over mogelijkheden om elders in Hamburg pied á terre te krijgen is verder niet meer gesproken– mee te maken zullen krijgen zijn van een totaal andere orde dan die welke Steilshoop nu belasten. Veddel is gebouwd op een eiland in de Elbe, maar is ondanks deze geïsoleerde positie en dankzij de vele goede verkeersverbindingen met het centrum van Hamburg toch nooit zo'n geïsoleerd gebied geweest als het veel noordelijker gebouwde Steilshoop ondanks alle moderne voorzieningen steeds meer dreigt te worden. Datzelfde gezegende verkeer echter, dat Veddel eens uit zijn natuurlijke isolement heeft verlost, terroriseert deze oude stadswijk, nu echter op zodanig brutale wijze dat de politici al jarenlang van plan zijn geweest om Veddel, als humane habitat, voor de toekomst volledig af te schrijven!!

Veddel, als paradise lost: een interessante uitdaging.

English summaries

Social housing in Amsterdam / pages 6 and 12

The subsidised contingent of new homes in Amsterdam amounted to an all-time record of 10 000 units in 1982. An exhibition is dedicated to this form of building in the Museum of Architecture.

–Auke Mulder (page 6) describes the development of plans for homes in Amsterdam from the 19th century onwards and the influence of architects and official rules and regulations on these plans.

–Peter Loerakker and Dick Bruyne (page 12) review the exhibition, signalling a tendency towards increasing austerity.

–As from page 15 a documentation of the exhibition is given.

Demographic developments in Amsterdam / page 33

In the past decennia the population of Amsterdam has steadily decreased. The official policy aims at reversing this trend. Daan Smit and Michiel Weijs made an analysis of the Amsterdam migration-pattern. Provided an adequate number of homes is being built, it seems possible to stop a further decrease of the population.

Traffic and transport in the compact city / page 38

Previous urban planning in Amsterdam has caused huge streams of traffic, especially by car. In the policy of the 'compact city' the bicycle and public transport should be emphasized, according to Reinout Liemburg. An investigation has shown that, using these modes of transportation, the various parts of the city have better mutual connections.

New policy for urban areas / page 41

Hans van der Cammen discusses the official proposal for urban policy. This policy is different from previous ideas; now urban development is the focal point. All the same, the proposal is rather vague, and the question may be asked, if the planned policy will work in practice.

Sigfried Giedion and the fourth dimension / page 48

Dick A. van Ruler writes an article on the problem of the fourth dimension, space and time. The article is based on the book 'Space, Time and Architecture' by Sigfried Giedion.

'Lucien Kroll's mistake' / page 52

Louis G. le Roy enters into a controversy with the Belgian architect Geert Bekaert about the significance of Lucien Kroll.

Résumés Français

Le logement à Amsterdam / pages 6 et 12

Le contingent de nouvelles habitations subventionnées à Amsterdam a atteint en 1982 le chiffre record de 10 000 unités. Le Musée d'Architecture consacre une exposition à cet habitat.

–Auke Mulder (p 6) décrit l'évolution de l'agencement des plans d'habitations à Amsterdam à partir du 19e siècle, ainsi que l'influence qu'ont exercé sur celui-ci les architectes et les normes en vigueur.

–Peter Loerakker et Dick Bruyne (p 12) donnent une vue d'ensemble de l'exposition, totu en signalant une tendance croissante à la sobriété.

–Une documentation de l'exposition est insérée à partir de la page 15.

Evolution démographique d'Amsterdam / page 33

La population d'Amsterdam a constamment diminué au cours des dernières décennies. La politique municipale est axée sur une correction de cette tendance. Daan Smit et Michiel Weijs analysent les caractéristiques des mouvements migratoires centrés sur Amsterdam. Sous condition de bâtir suffisamment de logements, il semble possible de stopper l'hémorragie démographique.

Communication et transports dans une ville compacte / page 38

Dans le passé, l'urbanisme amsterdammois a provoqué des flux de trafic importants, en particuliers ceux des autos. Dans le cadre d'une politique de 'ville compacte', il est nécessaire de porter l'effort sur le bicyclettes et les transports en commun; voilà du moins l'avis de Reinout Liemburg. Des enquêtes montrent qu'une telle politique permettrait un meilleur contact entre les quartiers.

Une nouvelle politique pour les zones urbaines / page 41

Hans van der Cammen émet son avis à propos d'un rapport gouvernemental consacré à la politique urbaine. Cette politique s'éloigne des directives précédemment adoptées; à présent le développement urbain tient une place centrale. Le rapport reste toutefois très vague, d'autant plus que le réalisme des propositions reste à prouver.

Sigfried Giedion et la quatrième dimension / page 48

Dick A. van Ruler se penche sur les problèmes de la quatrième dimension, de l'espace-temps, tels qu'ils se présentent sous la plume de Sigfried Giedion dans son ouvrage 'Space, Time and Architecture'.

La prétendue erreur de Lucien Kroll / page 52

Louis G. le Roy polémique avec le critique d'architecture belge Geert Bekaert au sujet de la signification de Lucien Kroll.

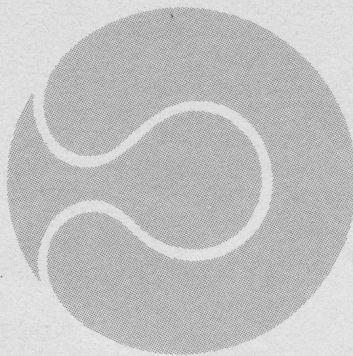
haar nodig heeft. Hegel: Fichte, Lotze, ze trokken zich er niets van aan en verabsoluteerden de voor de rede noodzakelijke idee tot volledige realiteit. En tja, misschien is dat wat problematisch: luchtkastelen bouwen. Maar toch nauwelijks problematischer dan twijfelen aan het reële bestaan van de buitenwereld, waarover de zintuigen nu eenmaal informatie van dubieus gehalte verschaffen. ■

literatuur

- Daniel-Henry Kahnweiler – *Aesthetische Betrachtungen*. Köln 1968
Daniel-Henry Kahnweiler – *Juan Gris, his Life and Work*. London 1947
H.L.C. Jaffé – *Het probleem der werkelijkheid in de beeldende kunst der XXe eeuw*. Amsterdam 1958
Arnold Gehlen – 'Das Rätsel des Kubismus'. in: *Zeit-Bilder*. Frankfurt am Main/Bonn 1965²
Walter Biemel – 'Zu Picasso. Versuch einer Deutung der Polyspektivität'. in: *Philosophische Analysen zur Kunst der Gegenwart*. Den Haag 1968
Fritz Mauthner – *Wörterbuch der Philosophie*. Zürich 1980²
Andrea Gasten – 'Pseudo-mathematica en Beeldende kunst'. in: *Kunstenaren der idee. Symbolistische tendenzen in Nederland, ca 1880-1930*. Den Haag 1978
Joost Baljeu – *Theo van Doesburg*. London 1974

brieven van Louis G.le Roy

Hamburg, 2

Een wilde tuin in de Hamburger wijk Veddel? Het stadsbestuur zei ja, de studenten waren enthousiast en de bewoners wisten van niets. Het project ketste af. In de trein huiswaarts overdenkt de 'wilde-tuin-man' wat er allemaal is gebeurd.

'Wat ben ik blij dat u uw lezing –in deze vorm– wel in de Academie voor Beeldende Kunsten in Hamburg hebt willen houden maar dat u hem niet zo voor belangstellende inwoners van Veddel gehouden heeft!'

Die woorden, die één van de medewerkers van de SAGA –Gemeinnützige Siedlungs/Aktien Gesellschaft Hamburg– in juni 1982 tot mij gesproken had, speelden ruim een jaar later wéér door mijn hoofd toen ik, wachtend in mijn trein naar huis, mijn blik over de overvolle en drukke perons liet dwalen. Waarom herinner ik mij de woorden van juist die man –die een jaar geleden plotseling uit een groepje toehoorders voor mij was opgedoken om mij terloops even te laten weten hoe of mijn verhaal bij hem overgekomen was– juist nu? Komt dat omdat er nu plotseling gezichten van reizigers voor mijn coupé raam opduiken om naar binnen te kijken of er plaats vrij is, of komt dat omdat de besprekingen over het contract tussen mij en de stad Hamburg –dat met behulp van de SAGA tot stand zal moeten komen– in het slop dreigen te raken?

Mijn trein is nog maar nauwelijks uit Hamburg vertrokken en de laatste stalen bogen van de spoorbrug over de Elbe zijn nog maar net langs mijn coupé raam geflitst of ik kan nog een glimp opvangen van de oude stadswijk Veddel, de wijk waar de stad Hamburg in de toekomst een wilde tuin wil laten ontstaan.

De dag voor mijn vertrek had ik urenlang door Veddel gedwaald. Deze verpauperde woonwijk, die nu voor meer dan eenderde deel onderdak verschaft aan Turken, Grieken en andere buitenlanders, was kort na de Eerste Wereldoorlog –in navolging van de 'Amsterdamse School'– met behulp van donkerkleurige harde klinkerstenen, steen voor steen, oerdegelijk gebouwd. Veddel, dat sinds jaar en dag door vrijwel iedere Hamburger wordt gemeden, is dankzij de Hamburger sociaal-democraten sinds kort het zorgenkindje van de stad Hamburg geworden.

Tegen alle verwachtingen in heeft het stadsbestuur toch besloten om van deze vergeten woonwijk weer een leefbaar stadsdeel te maken. Zo zal de assepoester van de Hamburger stadswijken te elfder ure dan toch nog in een schitterend gewaad op het officiële Hamburger stedsbouw-

kundige bal kunnen verschijnen. De dagbladen wisten namelijk te melden dat vaderlijke staat voor dit verwaarloosde kind eens extra diep in de buidel heeft getast en dat 'Veddeltje' zal worden opgesmukt met zes nieuwe parken, gloednieuwe parkeergelegenheden, centrale huisvuilplaatsen en speelplaatsen voor de jeugd. In de huizen zullen badkamers worden gebouwd en zal centrale verwarming worden aangelegd; alle huizen zullen om de geluidsoverlast te verminderen van dubbele ramen worden voorzien!

Keerzijde van de medaille? Vooral de oudere generatie, die sinds de tweede wereldoorlog in Veddel in een gemotoriseerde hel heeft geleefd, zal dit paradijs niet meer genaken. De huur voor deze gerenoveerde huizen zal het dubbele zijn van wat de veelal laag gepensioneerden –die hun heil tot nu toe zelf maar in Veddel moesten zoeken– thans moeten neertellen voor één vierkante meter 'leefruimte'. Voor deze 'oudjes' zal er in ieder geval in de toekomst geen plaats meer zijn in deze herberg.

Na Bremen –de stad waar studenten eens geprobeerd hebben om rondom de universiteit een wilde tuin te maken– heb ik in mijn coupé het rijk alleen. Buiten is niet veel meer te zien dan wisselend groene cultuurlandschappen, vergrijsde boerenhofsteden en –stippen in de ruimte– enkele werkende boeren, begeleid door hun trouwe machines. Voor de aanleg van een van die 'Grünanlagen' om Veddel had het stadsbestuur van Hamburg zo weet een van de plaatselijk kranten te melden – het oog laten vallen op de beroemde wilde-tuinarchitect uit Holland. Want daar in Veddel, waar men eigenlijk nooit een cent had willen investeren, moest nu maar eens iets extra's gebeuren. Waarom al deze lariekoek rondom de persoon van een verre wilde tuinman uit den vreemde? Wilden de vroede vaders van de vrije hanzestad op deze manier hun berouw tonen over het schandalige feit dat zij één van de 'kinderen' van de stad een eenzame vroege dood hadden willen laten sterven?

Osnabrück: harde kern in dit karakteristieke Duitse boerenland. Op het lange rechte perron –tussen mijn coupé en het station– even een explosie van menselijke activiteiten. Daarna het landschap als voordien.

In het midden van de lange rechte smalle strook grond, die ons van hogerhand in Hamburg was toegewezen, was prof Weber maar vast met zijn studenten met de aanleg van de wilde tuin begonnen. Hun werkterrein ligt ingeklemd tussen twee grote woonkazernes: Die Neue Heimat is, als grootste Duitse bouwcorporatie, de trotse eigenaar van de –op het noorden gelegen– zeshoog gebouwde 'container'; Die SAGA heeft, als plaatselijke 'woonreus', de zuidelijk gelegen huurkazernes kunnen verwerven. Beide huizeh-blokken worden visueel gescheiden door een strada van vuile, te dicht opeengeplante, vol-groeide populieren.

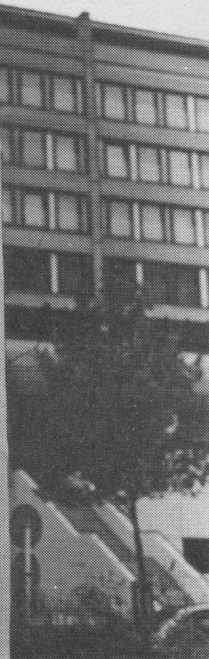
Aan de noordzijde van het 'mensenpakhuis' van Die Neue Heimat loopt, over de volle lengte, de beruchtste –dag en nacht meest lawaaiige– woonstraat van héél Hamburg. De huurders van de SAGA hebben op het zuiden een vrij uitzicht over een grote binnenhaven. Weber en 'zijn mannen' hebben een zolderruimte, gelegen boven een garageblok van de SAGA, ingericht om –tien jaar lang– als vergaderruimte en werkstudio te dienen voor al diegenen die in de toekomst zullen meewerken om, aan de voet van de stramme

vervolg noten: Van der Cammen – het toekomstbeeld van stedelijk nederland; blz 17 t/m 20

- 41 Het recente pleidooi van de RPD voor economische uitstraling van de Randstad langs enkele doorgaande uitwaartse radiales is een halfdoordacht concept. In de eerste plaats zou die eventuele uitstraling –in het groot gezien– in feite in de Middenzone terecht komen; in de tweede plaats komer er veel meer uitwaartse radiales in aanmerking dan de enkele toch al zwaar belaste vervoersassen die de RPD op het oog heeft (zie Jaarverslag Rijksplanologische Dienst 1982, hoofdstuk 1)
42 W.G.M.Salet, 'De Rijksplanologische Dienst in profiel', *Stedebouw en Volkshuisvesting* 64 (1983), blz 298-308
43 D. van Dansik, 'Crisis, welke crisis', *Rooilijn* 16 (1983), blz 24-27
44 L.A.de Klerk en H.van der Cammen, 'Voorbij de stilstand', *Rooilijn* 16 (1983), blz 146
45 Nota van toelichting, paragraaf 2.1
46 Nota van Toelichting, begin paragraaf 2.2
47 Nota van Toelichting, paragraaf 3.4.1

vervolg noten: IJmker + Kroes – naar flexibel beheer van woningen, 2; blz 21 t/m 25

- 18 *Circulaire MG 83-06* van 10 februari 1983 van de staatssecretaris van Volkshuisvesting. Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer aan de Colleges van Burgemeester en Wethouders
19 *Circulaire MG 82-50* van 28 december 1982 van de staatssecretaris van Volkshuisvesting. Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer aan de Colleges van Burgemeester en Wethouders
20 *Wohnungswirtschaftliche Informationen. Mitteilungen für die Gemeinnützige Wohnungswirtschaft*, 19 augustus 1982
21 *Centraal Economisch Plan 1982*, 's-Gravenhage 1982 (bijlage C2)
22 *Nationale Rekeningen 1981*, 's-Gravenhage 1982 (tabellen 46 en 47)
23 Zie bijvoorbeeld Giles Merritt – *World out of Work*, Londen 1982

nadat 'Veddeltje' wat opgetut en de rust in deze oude stadswijk teruggekeerd zal zijn...

...het zware verkeer zich geen weg meer dwars door deze gerenoveerde woonwijk baant, waardoor de 'madness' minder voelbaar zal zijn, en...

hoge populieren, een paradijsje te maken.

Weber is laaiend enthousiast. Schrijft mij het heerlijk te vinden om in Veddel, in tegenstelling tot zijn dagelijkse theoretische arbeid op de Academie, lichamelijk bezig te kunnen zijn. Hij drukt mij op het hart dat zijn studenten allemaal zéér gemotiveerd zijn en stuurt twee uitvoerige rapporten waarin hij gedetailleerd verslag doet over alle werkzaamheden.

Van de zijde van de SAGA werd ik over al dat studentikoze gedoe nooit geïnformeerd. Slechts eenmaal is er in die tijd tussen mij en de SAGA een kort telefonisch contact geweest! Tijdens dat gesprek liet men mij weten dat de Hamburger politici nerveus begonnen te worden omdat, volgens hun mening, daar in Veddel nog steeds niets gebeurd was! Dat argeloze gesprek was toen niet zo kort geweest of het had opnieuw mijn argwaan jegens de goede bedoelingen van mijn eventuele nieuwe opdrachtgever versterkt.

Tijdens mijn eerste en tevens laatste bezoek aan de werkzolder van de 'Groep Weber' liet ik dan ook alle aanwezigen - waaronder de reeds eerder door mij signaleerde trouwe medewerker van de SAGA - nadrukkelijk weten dat ik niet van plan was om mij door een handjevol politici te laten opjagen en dat, wanneer deze heren werkelijk van plan waren tien jaar met mij samen te werken, ik dan niet begreep waarom zij nu al nerveus waren, terwijl ik zelfs nog niet eens was begonnen!

Even voor de grens van Nederland is het met de rust in mijn coupé gedaan. Mijn plaatsbewijs en pas gaan door verschillende handen en onderzoekende blikken glijden over de rustige figuur van de wilde tuinman en de weinige bagage die hij bij zich heeft. Op precies dezelfde zorgvuldige manier waarop ik hier nu wordt gecontroleerd had ik de mij toegezonden ontwerp-contracten bestudeerd. Tenslotte lagen er drie voorstellen op tafel. Eén contract met Le Roy waarin alleen maar stond hoeveel geld hij zou vangen, hoeveel keer per jaar hij in Hamburg moest wezen en dat alle kosten voor eigen rekening waren. Eén contract met prof Weber en zijn studenten die zouden werken volgens 'das Konzept Le Roy' met dien

verstande dat... En tenslotte één contract met de bewoners waarin het aantal beperkende voorwaarden nog eens werd vergroot en waarin als laatste punt werd gesteld dat geen enkele medewerker over dit project zou mogen publiceren zonder medeweten van de SAGA.

Toen ik, naar aanleiding van de inhoud van deze listig geformuleerde papieren ambtelijke drie-eenheid, de SAGA een briefje stuurde met daarin niet alleen de vraag om even te preciseren wat men exact bedoelde met de vage term 'das Konzept Le Roy', maar tevens met het verzoek of de SAGA de filosofie van Le Roy - 'das Konzept' - naar de letter volledig zou willen onderschrijven, heb ik sindsdien niets meer van deze bouwheren vernomen.

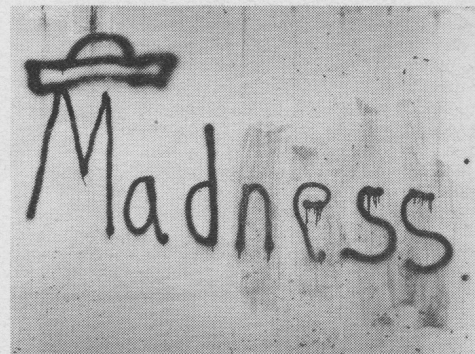
Om de zaak tot een goed einde te brengen hebben de partijen zonder de wilde tuinman in Veddel vergaderd. Toen pas informeerde de SAGA de bevolking over het feit dat het hier niet ging om een tuintje dat binnen een jaar klaar zou zijn, maar om een tuin die mogelijk na tien jaar een voor de omwonenden bevredigende vorm verkregen zou hebben. Kijk, en dat wilden de bewoners van Veddel, die altijd in een cultuurwoestijn hebben geleefd, natuurlijk niet!!

In het voorjaar van 1983 stuurde Jos Weber een open brief aan 'die Fraktionen der Hamburger Bürgerschaft' waarin hij stelde dat 'het feest' in het enige ons door de SAGA toegewezen gebied in Veddel helaas geen doorgang kon vinden. Hij riep tenslotte 'alle diejenigen Bürger Hamburgs auf, welche in ihren Wohnquartieren mehr Natur und Mitarbeit wollen, sich mit diesem Wunsche and die Fraktionen in der Hamburger Bürgerschaft oder direkt an uns -Weber, Studenten und Le Roy- zu wenden, so dass es doch noch möglich wird, in Hamburg wichtigen Ziele mit und für die Bürger zu realisieren'.

Als mijn trein in Heerenveen stopt bedenk ik dat ik, precies vijf jaar geleden, het Gare du Nord in Parijs binnenreed, waar men mij opwachtte om mij naar mijn hotel in Cergy Pontoise te brengen. Nu wacht niemand mij op: ik weet de weg en ga alleen naar huis.

de 'sexi boys' zichzelf wellicht intussen hebben overleefd of hun tenten elders hebben opgeslagen,

zal spoedig blijken dat de generatie van 'nieuwe rijken' -die de 'hoge' huren in Veddel zullen kunnen betalen- géén behoefte meer hebben aan 'wilde tuinen' omdat zij heel snel de platgetreden paden gevonden zullen hebben naar... die Einkaufsstadt, die alles hat!